

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Hommage aan een onderzoeker

Bespreking van

Wilma Bucci & Norbert Freedman (2007). *From impression to inquiry — A tribute to the work of Robert Wallerstein*. Londen: International Psychoanalytical Association. ISBN 978 1 905888 00 9, 300 pp., € 43,90

MATTIAS DESMET

In *From impression to inquiry* bundelen Wilma Bucci en Norbert Freedman vijftien teksten die een hommage zijn aan het werk van Robert Wallerstein, gewezen voorzitter van de American Psychoanalytic Association (1971–1972) en van de International Psychoanalytical Association (1985–1989). Wallerstein speelde een cruciale rol in het op gang brengen van empirisch onderzoek in het veld van de psychoanalyse, onder andere door zijn aandeel in het opstarten van het Committee on Scientific Activities en het Collaborative Analytic Multi-site Program binnen de American Psychoanalytic Association. Als auteur verwierf hij internationale faam door zijn monumentale werk *Forty-two lives in treatment — A study of psychoanalysis and psychotherapy*, waarin hij zijn methodologisch vernieuwende en qua omvang indrukwekkende longitudinale studie beschrijft naar het verloop van langdurige psychotherapie en psychoanalyse bij tweeënveertig subjecten en naar de impact ervan op hun verdere leven.

De teksten in *From impression to inquiry* zijn van de hand van vooraanstaande onderzoekers en zijn heterogeen qua inhoud en perspectief: sommige — zoals die van Lester Luborsky en Otto Kernberg — beschrijven concrete ontmoetingen met Wallerstein en de manier waarop de auteur erdoor in zijn loopbaan beïnvloed werd; andere — zoals die van Daniel Widlocher en Peter

Fonagy — belichten Wallersteins belangrijkste bijdrages tot het onderzoeksveld; nog andere — zoals die van Marianne Leuzinger-Bohleber en Tamara Fischmann — presenteren een stuk empirisch onderzoek als concrete getuigenis van Wallersteins invloed op hun wetenschappelijke activiteiten. Ten slotte bevat het boek twee autobiografische teksten van Wallerstein waarin hij reflecteert over de cruciale momenten in zijn onderzoekscarrière en zijn beleving daarvan, de filosofie van waaruit zijn wetenschappelijke activiteiten gestuurd werden en zijn visie op de toekomst van empirisch onderzoek van de psychoanalyse. Het boek in zijn geheel ademt een onvermengd optimisme uit omtrent Wallersteins invloed op het onderzoeksveld, iets wat in een primair wetenschappelijk werk misschien als storend ervaren zou worden maar dat passend is in een hommage aan een energiek en creatief onderzoeker en beleidsman in het veld van de psychoanalyse.

Een nieuwe kans met het verloren goede object

Bespreking van

Eric Brenman (2006). *Recovery of the lost good object*. Redactie: Gigliola Fornari Spoto. The New Library of Psychoanalysis. Londen: Routledge. ISBN 978 0 415 40922 3, 192 pp., £ 21,99

CHRISTINE FRANCKX

‘When my love swears that she is made of truth / I do believe her, though I know she lies’ (Shakespeare, *The passionate pilgrim*)

In het eerste deel van *Recovery of the lost object* zijn belangrijke theoretische artikelen van de Engelse, postkleiniane psychoanalyticus, Eric Brenman verzameld. In het

tweede deel worden drie klinische seminars uitgewerkt waar Brenman collega's van de Milanese school superviseerde gedurende de jaren zeventig, tachtig en negentig, en hen enthousiast in contact bracht met het kleiniaanse gedachtegoed. Met name zijn opvatting dat supervisie een proces is waar ideeën vorm krijgen en verder uitgewerkt worden in aansluiting op het materiaal van de analysant, is vernieuwend en fris.

De theoretische artikelen gaan uit van de basisidee dat elk individu zijn leven lang een verbeten strijd levert om het aanvankelijke goede object te laten overleven in de orkaan van aanvallen door destructieve krachten en dat een goede objectrelatie in dit gevecht cruciaal is. Brenman hecht een opvallend belang aan het kunnen voelen van een grotere menselijkheid: hij legt verband met de grote en kleine drama's van het menselijk bestaan.

Brenman herinnert aan Melanie Kleins bespreking van Aeschylus' trilogie over de gebeurtenissen na de Trojaanse oorlog: de godin Athena laat door haar begrip voor primitieve maar o zo menselijke drijfveren de delicate balans tussen vergeven en bestraffen van Orestes' daad doorslaan in het voordeel van het eerste, waardoor een halt wordt toegeroepen aan de dodelijke cyclus van vergelding.

Brenman breekt een lans voor het gezonde aspect van het narcisme van de analyticus: in plaats van een 'dirty word' is het narcisme van de analyticus van vitaal belang voor het levendig houden van het analytische koppel. 'No love is meaningful without the donor having some self-interest.' Vanzelfsprekend moet de verblindende narcistische identificatie met de patiënt vermeden worden vanwege het gevaar van valse karakteriële aanpassing en mogelijk ageren.

De auteur bespreekt hoe de analytische techniek slechts een middel is om de patiënt te begeleiden in zijn evolutie van de paranoïd-schizoïde positie met zijn almachtige kleur naar de menselijke wer-

kelijkheid van de depressieve positie. Door het menselijke karakter van de wederkerigheid en ingetogenheid binnen de analytische relatie begint de analysant ondraaglijke aspecten van zijn innerlijk leven te verdragen en groeit aldus in psychische kracht.

Brenman vindt het noodzakelijk dat de analyticus de depressieve positie door-gemaakt heeft en de strijd met hopeloosheid en banaliteit aandurft, zodat hij een onderscheid kan maken tussen wat de analysant projecteert en wat deze terecht percipieert.

Er wordt een belangrijke bijdrage geleverd in de discussie 'historisering versus reconstructie': '[...] it is not enough to analyse the truth and resistances if the patient does not have an object who will bear with him what is felt to be unbearable, not only in the present, but also in the past. Analysis does not answer historical questions but provides the security to explore them.'

Het weervinden van goede aspecten van de objecten uit het verleden is van cruciaal belang voor een waarachtig reconstructieve onderneming. De confrontatie met het primitieve, hardvochtige en wrede superego, erfgenaam van de primaire objectrelatie, is hier de sleutel tot een positieve evolutie. 'The problem is a knotty one', merkt Brenman wat cynisch op; immers, het is de taak van de analyticus zich op het slappe koord te begeven tussen het bevorderen van de goede objectrelatie die dit superego kan verzachten en het geduldig verdragen van de toewijding waarmee de analysant zich eraan vastklampt.

Dit is de kern van het theoretische betoog van de auteur: wanneer de herinnering aan een goede objectrelatie verloren is gegaan (zoals in de meer narcistische, of borderlinepsychopathologie van hedendaagse analysanten), wordt dit ontbreken opgevuld door een tirannieke superego, dat almacht en idealisatie proclameert en de analysant hier slaafs aan onderwerpt. Brenman verdiept op een originele manier de concepten dood- en levensdrift en

onderscheidt zich hierin van de gangbare interpretatie van Freuds werk (dat hij overigens zeer grondig kent en bespreekt). De schrijver verstaat deze freudiaanse concepten in functie van hun belang voor de ontwikkeling van het individu, niet zozeer als een terugkeer door de doodsdrijf naar de levenloze toestand. Nee, het is een dynamische visie op de werking van de doodsdrijf, namelijk als een beschermend schild rond het psychische leven: psychische afweermechanismen doden als het ware gedeeltelijk ons perceptieapparaat en dit is noodzakelijk voor het overleven van de psyche. In het tweede deel worden drie klinische seminars gerapporteerd, elk naar aanleiding van een moeilijk analyseerbare patiënt met een traumatisch verleden. In het eerste hoofdstuk, *Unbearable pain*, krijgen we door de interventies van Brenman een grondiger idee van wat hij precies bedoelde met het terugvinden/reconstrueren van een goed object via de overdracht-tegenoverdracht: de analyticus moet de psychische pijn kunnen verdragen die zijn analysant hem met veel geweld toebrengt en niettemin tegen de wanhoop blijven vechten. Men begrijpt beter waarom separatie voor dergelijke patiënten zulk een moeilijk proces is, wanneer de tragedie van zwaar tekortgeschoten ouders hen bezwaart in het noodzakelijk behoud van goede innerlijke objecten om zelf verder te kunnen leven, te verlangen en op hun beurt lief te hebben.

In zijn geheel is dit een goed boek, geschreven door een wat eigenzinnige, maar ‘pur et dur’ kleiniaanse analyticus. De leesbaarheid varieert nogal eens, soms wat vlotter en gezwind geschreven, soms nogal saai en repetitief. De verwijzingen zowel naar Griekse mythologische verhalen als de vele citaten uit Shakespeare brengen een aangename verdieping voor de lezer en verlevendigen de theoretische uiteenzettingen.

Langs liefde en dood

Bespreking van

Robert Langs (2006). *Love and death in psychotherapy*. New York: Palgrave Macmillan. ISBN 978 1 4039 3602 8, 198 pp., £ 20,99

GUY VERBRUGGEN

Liefde geven en krijgen geeft ons leven — ook als therapeut of patiënt — zin en zorgt bovendien voor het overleven van individu en soort. Echte liefde geven aan een kind is een natuurlijk proces, een liefdevolle therapeut zijn ten opzichte van een patiënt die geteisterd wordt door doodsangsten is zeker niet vanzelfsprekend. Oprechte liefde ervaren als kind is een basisvoorwaarde om later ditzelfde te kunnen ervaren en teruggeven; getraumatiseerde patiënten neigen tot onechte liefde ten opzichte van hun therapeut en verwachten ook onechte liefde terug.

Kaderwijzigingen leiden tot onechte patiëntliefde en kaderbeveiliging stimuleert echte patiëntliefde. Robert Langs is hierbij zeer streng voor patiënten (vragen om een ander uur, vragen om een derde te zien, zijn voor hem steeds uitingen van onechte liefde), maar ook voor therapeuten: schrijven over een patiënt bijvoorbeeld wordt door patiënt en therapeut steeds gezien als onechte liefde.

De verantwoordelijkheid in verband met onechte liefde legt Langs duidelijk bij de therapeut als bewaker van kader en grondregels.

Belangrijk pluspunt in *Love and death in psychotherapy* vind ik de uitgebreide en uitgewerkte vignettes waar we Langs strenge regels in de praktijk zien en hem als supervisor commentaar horen geven bij kleine en grote ontsporingen van therapeuten. Belangrijk minpunt vind ik de vaak esoterische taal, waarbij zelfs de ‘glossary’ aan het eind van dit boek voor mij niet alle ter-